

Communicatie en interactie

7de leerjaar
VII-Coln

BRUSSEL

D/2025/13.758/100

Versie januari 2025

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen of over structuuronderdelen heen. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel wordt voorgesteld. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhoud die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbindingen doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhoud. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, en flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren.

Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrenge biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswork, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is

bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft o.a. de beginsituatie en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen o.a. inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw en aandachtspunten aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen, de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie of andere doelen die in regelgeving vastliggen. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen, de doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties of andere doelen die in regelgeving vastliggen. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan. Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een wenk 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting is vereist om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben. De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen zijn gerelateerd aan bepaalde minimumdoelen, specifieke minimumdoelen, doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties of andere doelen die in regelgeving vastliggen.

2 Situering

2.1 Beginsituatie

De leerlingen kunnen instromen vanuit verschillende studiedomeinen en studierichtingen van de derde graad.

2.2 Plaats in de lessentabel

Het complementaire leerplan is gericht op 1 lesuur en is bestemd voor alle studierichtingen in het 7de leerjaar.

Het geheel van de vorming in elke studierichting vind je terug op de [PRO-pagina](#) met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Communicatie en interactie en het vormingsconcept

Het complementaire leerplan Communicatie en interactie is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialogeschool. In het leerplan ligt de nadruk op de sociale en maatschappelijke vorming.

In **sociale en maatschappelijke vorming** ligt de focus op hoe de mens als uniek en relationeel wezen (**uniciteit in verbondenheid**) zijn plaats zoekt in de samenleving. De leerlingen leren zichzelf kennen als persoon en als knooppunt van relaties.

Met oog voor de **kwetsbaarheid** van de ander en zichzelf worden leerlingen uitgedaagd om empathisch en **genereus** in relatie te treden tot de ander. Ze leren als persoon en als professional hun weg en plaats vinden in de complexe en veelzijdige samenleving en een meer **gastvrije** en **rechtvaardige** wereld creëren.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Ontwikkelen van een professionele relatie in interactie met anderen

Leerlingen ontwikkelen een professionele en persoonlijke identiteit rekening houdend met de eigenheid van en vanuit de wisselwerking met de professionele context waarin ze terecht komen. Vanuit een reflectieve houding leren ze relaties opbouwen en in interactie treden met anderen.

Verbindend communiceren en interageren met anderen

Samenleven en werken in een wereld die wordt gekenmerkt door diversiteit biedt opportuniteiten. Het werken in een professionele context daagt leerlingen op vele vlakken levenslang uit. Vanuit de wegwijzers generositeit en gastvrijheid leren leerlingen respectvol en verbindend in interactie gaan en communiceren met aandacht voor de identiteit, integriteit en kwetsbaarheid van zichzelf en de ander.

Toepassen van redactionele vaardigheden eigen aan de beroepscontext

Leerlingen ontwikkelen redactionele vaardigheden die aansluiten bij hun beroepscontext. Zo leren ze professioneel, doelgericht en helder communiceren. Door te oefenen met taal en relevante tools leren ze informatie af te stemmen op de doelgroepen.

3.3 Opbouw

Het leerplan is opgebouwd uit vier onderdelen:

- de professionele relatie;
- observeren en reflecteren;

- verbindend interageren;
- redactionele vaardigheden.

3.4 Beginsituatie

Dit leerplan sluit aan en bouwt verder op graadoverstijgende doelen van het Gemeenschappelijk funderend leerplan en op leerplandoelen uit het basisleerplan Nederlands van de A-finaliteit:

- het relationele, dynamische en meervoudige karakter van identiteit (I-II-III-GFL LPD 4);
- respectvol en constructief met anderen in interactie gaan rekening houdend met elkaars grenzen (I-II-III-GFL LPD 6);
- doelgericht deelnemen aan mondeling en schriftelijke interactie (III-Ned-a LPD 5);
- inzicht en taalgebruik en taalsysteem toepassen ter ondersteuning van communicatieve handelingen (III-Ned- a LPD 10 en 11);
- doelgericht strategieën inzetten ter ondersteuning van communicatieve handelingen (III-Ned- a LPD 13).

3.5 Aandachtspunten

Instroom

Afhankelijk van de vooropleiding van de leerlingen, het profiel van de studierichting en de keuzes van de school kan de voorkennis van leerlingen enorm variëren. Het is zinvol om de beginsituatie van de leerlingen bij aanvang van het schooljaar in kaart te brengen. Dat biedt kansen om leerlingen een volgende stap in de leerlijn te laten zetten en voorkomt herhaling.

Tijd

Het complementaire leerplan is geschreven voor 1 lesuur. De school kan ervoor kiezen om meer tijd voor het vak te voorzien. Afhankelijk van de keuze van de school of van de studierichting van de leerlingen, bepaal je als leraar of vakgroep hoeveel tijd je aan de realisatie van specifieke leerplandoelen besteedt.

Interactie- en communicatievaardigheden

Het omgaan en communiceren met mensen kan je leren en daagt je levenslang uit. Het is belangrijk dat je leerlingen daartoe voldoende oefenkansen biedt. In functie van de ontwikkeling van hun identiteit maak je leerlingen ervan bewust dat de mensen die ze ontmoeten en de situaties waarin ze terechtkomen hen zullen uitdagen tot groei. Ze worden zich ervan bewust dat het maken van fouten en conflicten deel uitmaken van het leerproces en dat een reflectieve basishouding hen helpt om uit die fouten te leren.

Betekenisvolle contexten

Het werken aan communicatie en interactie vraagt om betekenisvolle en authentieke contexten. Je kan bij het realiseren van de leerplandoelen kiezen voor situaties uit de leefwereld van de leerlingen, uit de klasgroep of de beroepscontext.

Het werken met modellen of theorieën

Het is zinvol om na te gaan of leerlingen al vertrouwd zijn met bepaalde modellen of theorieën. Een gekozen model of theorie kan je als kapstok gebruiken voor het aanleren van vaardigheden, het bespreken van situaties of het reflecteren over de omgang en de communicatie met anderen.

Aanpak

Er zijn verschillende mogelijkheden om de leerplandoelen te realiseren:

- je kan kiezen voor een koppeling met werkplekleren. Opdrachten of reflecties op ervaringen tijdens werkplekleren vormen dan een basis om aan verschillende leerplandoelen te werken. Die (reflectie)opdrachten kunnen bv. onderdelen zijn van het persoonlijk ontwikkelingsplan (POP) of logboek van leerlingen;
- je kan kiezen voor een koppeling met andere complementaire leerplannen zoals Maatschappelijke oriëntatie of Ondernemerschap. De context van deze leerplannen vormt dan een basis om aan de verschillende leerplandoelen te werken;
- ook een eerder thematische aanpak behoort tot de mogelijkheden:
 - het thema 'solliciteren' biedt kansen om leerlingen inzicht te laten verwerven in de eigenheid van de werkplek (LPD 1) waarvoor ze solliciteren, je kan oefenen op vaardigheden als 'zich voorstellen' of 'het stellen en beantwoorden van vragen' (LPD 2 en 4), je kan hen laten reflecteren over hun professionele en persoonlijke sterktes en eigenschappen (LPD 3), je kan oefenen op het opmaken van een cv (LPD 5 en 6) ...;
 - een inhoudelijk thema, bv. inclusie, biedt kansen om in de klascontext te werken aan gespreksvaardigheden (LPD 4), te reflecteren (LPD 3) en om redactionele vaardigheden in te oefenen (LPD 6);
 - het thema 'functioneren op de werkplek' biedt kansen om te werken aan vaardigheden zoals rapporteren, omgaan met feedback. Je kan oefenen op het voeren van een functionerings- en/of evaluatiegesprek (LPD 4). Ook dat thema leidt tot samenhang met leren reflecteren (LPD 3) of kan een aanleiding vormen voor werken aan assertiviteit (LPD 4) of verkennen van het concept 'macht' (LPD 1);
 - ...

Complementaire leerplannen

Voor het zevende leerjaar zijn andere complementaire leerplannen ontwikkeld zoals Maatschappelijke oriëntatie en Ondernemerschap. Voor de vorming van leerlingen kan het een meerwaarde zijn om bij de realisatie van leerplandoelen de link te leggen met een of meer aspecten uit de complementaire leerplannen waarvoor de school al dan niet heeft gekozen. Dat biedt ook mogelijkheden om te kiezen voor een projectmatige benadering.

3.6 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

4.1 De professionele relatie

LPD 1 De leerlingen illustreren kenmerken van een professionele relatie die de interactie met anderen beïnvloeden en optimaliseren.

Wenk: De studierichting en het beroep waarvoor leerlingen kiezen bepalen wie de 'anderen' zijn met wie ze in situaties in contact komen. Bij oefeningen of situatieschetsen kan je, afhankelijk van het professionele kader waarin leerlingen functioneren, spreken over klanten, cliënten, collega's, bewoners, leidinggevende, leveranciers, chauffeurs, techniekers, medewerkers of specifieke doelgroepen zoals kinderen, jongeren en ouderen.

Je kan de leerlingen laten kennis maken met de relevante doelgroepen. Om de doelgroep te onderzoeken of in functie van rollenspelen, kan je een persona of ijkpersoon opmaken.

Wenk: Je kan met behulp van richtvragen die relevant zijn voor de werkplek van de leerlingen in dialoog gaan over hoe kenmerken zoals regels en afspraken, de doelgroep, de verwachte beroepshouding, de taken, de professionele relatie, zowel formeel als informeel, beïnvloeden:

- welke gesprekken worden er gevoerd op de werkplek?
- welke interne werkafspraken zijn er over het aanspreken van klanten of externen (gespreksconventies)?
- hoe en aan wie meld je zaken zoals ziekte, verlofaanvragen of onregelmatigheden op het werk?
- bestaan er ongeschreven regels of gewoonten die de werkcultuur bepalen, bv. hoe spreek je een leidinggevende aan, is het gebruikelijk om samen te eten tijdens de middagpauze of kan je collega's na de werkuren contacteren?
- wat zijn de verwachtingen met betrekking tot je voorkomen? Denk hierbij aan kleding, hygiëne en je algemeen voorkomen, afhankelijk van de rol die je vervult;
- welke communicatiemiddelen zijn er beschikbaar op de werkplek en hoe maak je daar professioneel gebruik van?
- hoe zorg je ervoor dat je de privacy van anderen waarborgt, zowel online als offline?
- wat is de rol van sociale media op de werkplek? Zijn er regels voor wat wel of niet mag worden gepost?
- wat verstaan werknemers en werkgevers onder een professionele en respectvolle omgang met collega's, klanten of andere betrokkenen?
- wat houdt integriteit in op de werkvloer? Hoe draag je bij aan een eerlijke, open en respectvolle werkomgeving?
- worden de professionele relaties bepaald door een hiërarchische structuur?

Wenk: Je kan leerlingen helpen te begrijpen wat professionele interacties kenmerken door gebruik te maken van casussen die aansluiten bij hun studierichting. Afhankelijk van het beroep kunnen bepaalde elementen belangrijker zijn dan andere. Focus op de kenmerken die relevant zijn voor de interacties die de leerlingen in hun toekomstige werk zullen hebben.

Wenk: Je kan leerlingen laten illustreren welke doelen de aard van de interactie bepalen. Door je doel (kenmerk) te verduidelijken, kan je de communicatie beter afstemmen op de situatie en op de persoon met wie je spreekt. Bijvoorbeeld:

- wil je contact leggen of een samenwerkingsrelatie opbouwen met je collega's?
- wil je een vertrouwensband creëren met een klant of andere betrokkenen?
- probeer je iemand te overtuigen om een product of dienst aan te schaffen?
- wil je een probleem aankaarten?
- wil je duidelijke afspraken maken?
- wil je invloed uitoefenen, bijvoorbeeld via reclame of digitale communicatie?
- wil je vooral informatie geven?

Extra: Professionele relaties kunnen worden gekenmerkt door macht en gezag. Je kan vanuit de actualiteit bespreken hoe macht en gezag daarop een invloed kunnen hebben.

4.2 Observeren en reflecteren

LPD 2 De leerlingen nemen een observerende houding aan en stemmen de interactie met de ander af op hun observaties.

Wenk: Je kan werken vanuit authentieke en herkenbare ervaringen van leerlingen, bv. tijdens de lessen, groepswerk, de eigen leefwereld en werkplekieren.

Wenk: Leren waarnemen met al je zintuigen is een eerste stap bij het leren observeren. Je kan aandacht hebben voor het onderscheid tussen observeren en interpreteren. Het is belangrijk dat leerlingen leren kritisch staan tegenover de eigen waarneming. Ze leren beseffen dat ze worden beïnvloed door wat of wie ze observeren en door wie ze zijn als persoon (beïnvloedende factoren, eigen referentiekader).

Wenk: Je kan leerlingen via oefeningen laten ontdekken hoe hun persoonlijk referentiekader (eigen werkervaringen, opvoeding, sociaal netwerk, culturele opvattingen) het observeren en interpreteren en dus ook de sociale interacties beïnvloeden, bv. het hebben van vooroordelen.

Wenk: In samenhang met LPD 4 kan je leerlingen vanuit een casus leren hoe observatie invloed heeft op professionele interacties.

LPD 3 De leerlingen reflecteren over een concrete situatie, het eigen referentiekader en handelen en het effect ervan op anderen.

Wenk: Je schept als leraar de voorwaarden voor reflectie en benoemt die voor leerlingen toe: tijd en concentratie, een lerende houding, veiligheid en vertrouwen, durf en nieuwsgierigheid ... Om goed te reflecteren, oefen je de volgende vaardigheden: open vragen stellen aan jezelf, concretiseren en nuanceren, expliciteren, woordkeuze en taalgebruik verzorgen ...

Wenk: In een eerste stap kan je leerlingen het belang van het ontwikkelen van een reflectieve houding laten ervaren. Aan de hand van voorbeelden kan je bv. situaties in de klaspraktijk bespreken. Je kan ook stilstaan bij het verschil tussen

reflecteren en evalueren.

Wenk: De leerlingen reflecteren over een concrete situatie, het eigen referentiekader en handelen en het effect ervan op anderen. Bij het reflecteren leren leerlingen uit hun fouten en kan je hen werkpunten of tips laten formuleren om het een volgende keer anders aan te pakken.

Wenk: Je kan dit leerplandoel in samenhang zien met andere leerplandoelen, bv. reflectie over een situatie: het samenwerken in groep, gesprekssituatie binnen het gezin of onder vrienden, de samenwerking met leidinggevende of collega, het functioneren in een bepaalde organisatie of bedrijf, de omgang met een klant, de invloed van het eigen referentiekader en het referentiekader van de ander op de interactie.

Wenk: In samenhang met LPD 4 kan je, met behulp van het gekozen communicatie- of interactiemodel, met leerlingen reflecteren over het communiceren (handelen).

Wenk: Door het gebruik van reflectiemodellen kan je leerlingen op een systematische wijze leren reflecteren. Je kan reflectiemodellen gebruiken zoals Korthagen, Bateson (en Dilts), Ofman, de Axenroos, Roos van Leary, STARR, Blootree ...

Wenk: Tijdens het reflecteren kan je aandacht besteden aan de verbinding tussen gedachten, gevoelens en gedrag (3 of 4 G-schema). Daarnaast is het nuttig om stil te staan bij de invloed van behoeften, intenties of bij wat je wilt bereiken. Om dat te ondersteunen, kan je de woordenschat van leerlingen uitbreiden door gebruik te maken van gevoels- of behoeftekaartjes. Dat helpt hen om beter te verwoorden wat ze voelen en hoe dat hun gedrag beïnvloedt.

Wenk: Je laat leerlingen benoemen met welke gesprekken of vaardigheden zij het moeilijk hebben. Je kan dat gebruiken om keuzes te maken voor de gesprekssituaties waarmee je in LPD 4 aan de slag gaat.

4.3 Verbindend interageren

LPD 4 De leerlingen passen communicatieve en sociale vaardigheden toe in een professionele context.

Wenk: Het is zinvol om na te gaan of leerlingen al vertrouwd zijn met bepaalde communicatiemodellen, bv. communicatieschema, Watzlawick, verbindend communiceren, push and pull, AIDA-model of Lasswell.

Wenk: In aansluiting op LPD 1 en 3 kun je met leerlingen reflecteren over de rol van vertrouwen in effectieve communicatie aan de hand van richtvragen. Door reflecties of situaties te bespreken, leren leerlingen het belang van vertrouwen en leren ze hoe vertrouwen de communicatie beïnvloedt. Voorbeelden:

- eerste indrukken:
 - hoe beïnvloedt de eerste indruk je gevoel van vertrouwen in iemand tijdens een eerste contact?
- vertrouwen in communicatie:
 - wat bepaalt of je vertrouwen hebt in de boodschap van iemand of in je relatie met die persoon?

- reflectie op situaties: bespreek samen met leerlingen verschillende situaties zoals:
 - onbetrouwbare belofte: een leidinggevende, werknemer of medeleerling die iets belooft maar zich niet aan zijn/haar woord houdt;
 - empathie: een collega of medeleerling die zich wel of niet in jouw situatie inleeft. Hoe belangrijk zijn aandacht en empathie in de relatie?
 - transparantie in informatie: een beroepsbeoefenaar of leraar die duidelijke informatie geeft over een lopend project of een opdracht. Hoe draagt dat bij aan vertrouwen?
 - afwezigheid van communicatie: wat betekent het wanneer iemand niet komt opdagen zonder te verwittigen of iets niet met jou bespreekt als het jou wel aanbelangt?
 - overmatige aandacht: hoe voelt het wanneer een verkoper zich opdringt aan een klant? Wat leert dit ons over grenzen in relaties?

Wenk: Je kan vanuit (beroepsgerichte) situaties werken aan non-verbale communicatie: uiterlijk, lichaamshouding en gezichtsuitdrukking, gebaren, aanrakingen, knikken, soften (smile, open, forward, touch, eye contact en nod) ... Je hebt aandacht voor culturele verschillen (referentiekader).

Wenk: Je kan leerlingen soorten gesprekken laten inoefenen zoals dagelijkse gesprekken, verkoopgesprek, slechtnieuwsgesprek, sollicitatiegesprek, functioneringsgesprek, evaluatiegesprek, een telefoongesprek ... Afhankelijk van de studierichting kan je inzetten op professionele spreesituaties zoals een presentatie, een rondleiding, het maken van een vlog, een geanimeerd filmpje, instructies of uitleg geven ... Je kan leerlingen aan de hand van voorbeelden laten ontdekken welke gespreksvaardigheden tijdens gesprekken of spreesituaties worden ingezet.

Wenk: Je kan, rekening houdend met de beroepscontext, leerlingen gespreksvaardigheden laten inoefenen met behulp van hulpsinnen, situatieschetsen (schriftelijk), rollenspelen:

- een gesprek beginnen, op gang houden, verdiepen en afronden;
- vaardigheden zoals zich voorstellen, gepaste vragen stellen, luisteren, gevoelsreflectie, parafraseren, herhalen, gebruik van ik-boodschap, verfijnen van de boodschap, positieve of corrigerende feedback geven en ontvangen, overtuigen, adviseren, motiveren, mondeling rapporteren of signaleren ...;
- aandacht hebben voor congruentie tussen verbaal en non-verbaal gedrag.

Wenk: Met behulp van de Axenroos, Roos van Leary of de relatiewijzer kan je inzetten op het inoefenen van sociale rollen zoals leidinggeven, leiding aanvaarden, hulp bieden, hulp vragen en aanvaarden, zich present stellen, zich openstellen voor anderen, zich kritisch opstellen ten opzichte van zichzelf en de ander, zich discreet opstellen en tot zichzelf komen.

Wenk: Je kan vanuit situaties oefenen op het inzetten van sociale vaardigheden zoals complimenten geven, vertrouwen creëren, kritiek aanvaarden en geven, omgaan met diversiteit, bv. afstemmen van de communicatie op een bepaalde doelgroep (kinderen, anderstaligen, ouderen) of situatie (formele versus informele interacties).

Wenk: Bij het werken aan assertiviteit kan je denken aan het herkennen en respecteren van de eigen grenzen en de grenzen van de ander, voor jezelf opkomen, het

verschil tussen assertiviteit, agressiviteit en onderdanigheid ...

Wenk: Je kan vanuit situatieschetsen het verschil tussen ruzie, conflicten, pesten of agressie duiden. Je kan aandacht hebben voor roddelen en de impact ervan op de groepsdynamiek.

Wenk: Je kan inzetten op de preventie van conflicten en conflicthantering. Je kan inzetten op vaardigheden zoals aansluiting zoeken bij de ander, je inleven in het referentiekader van de ander, onderhandelen, herkennen van conflictfasen en conflicthanteringsstijlen en inzetten van zelfbeheersings- en kalmeringstechnieken. Je kan leerlingen leren dat verbindende communicatie problemen kan ontmijnen of escalatie kan voorkomen: luisteren, verwoorden van een gevoel en behoefte in plaats van oordelen of eisen.

Wenk: Je kan leerlingen leerkansen leren zien. Je kan bv. in samenhang met LPD 4 het reflectiekader van Korthagen, de Axenroos van of de Roos van Leary laten toepassen op een situatie of incident tijdens werkplekleren.

Wenk: In samenhang met LPD 3 kan je leerlingen aan de hand van criteria laten nagaan of de communicatie in de geoefende situatie is geslaagd.

LPD 5 De leerlingen gebruiken relevante communicatiemiddelen.

Wenk: Je leert leerlingen het gepaste communicatiemiddel selecteren in functie van het doel.

Wenk: Je kan focussen op de inzet van communicatiemiddelen zoals telefoon, mail, chat of hulpmiddelen (gebaren, pictogrammen ...).

Wenk: Je kan leerlingen professioneel en gepast leren communiceren via de telefoon of een digitaal platform. Voorbeelden:

- een gepast moment bepalen om te telefoneren;
- contact opnemen en afspraken maken;
- vraag beantwoorden;
- klachten behandelen;
- ...

Wenk: Je kan, in samenhang van LPD 1 en 3, met leerlingen reflecteren over het gebruik van sociale media met aandacht voor privacy en auteursrechten of het effect van het posten van bepaalde berichten.

4.4 Redactionele vaardigheden

LPD 6 De leerlingen passen beroepsspecifieke redactionele vaardigheden toe volgens richtlijnen.

Wenk: Je zorgt best voor functionele en betekenisvolle opdrachten die zijn afgestemd op het beroepskader. Voorbeelden: mail, instructie, verslag, memo, uitnodiging, uitleg over een beroep, presentatie, post op sociale media, affiche, poster, geanimeerde filmpjes, sollicitatieformulier en cv ...

Wenk: Rekening houdend met de eigenheid van de studierichting kan je leerlingen, bv. met behulp van schrijfkaders of voorbeeldteksten, leren om een beknopt, helder

en inhoudelijk rapport, nota of memo te schrijven en in te dienen, dossiers of formulieren correct in te vullen, een e-mailbericht op te stellen ...

Wenk: De leerlingen hebben aandacht voor woordkeuze, helderheid, vormcorrectheid (spelling, interpunctie en zinsbouw), lay-out en vlotheid.

Wenk: Je kan leerlingen attenderen op

- aspecten van efficiënt rapporteren zoals het gebruik van stijlen, paginaopmaak, voorblad en sjabloon;
- het toepassen van specifieke richtlijnen, bv. netiquette en privacyregelgeving (auteursrechten ...);
- het kennen en toepassen van redactionele normen.

Wenk: Je kan inzetten op het gebruik van relevante tools, bv. rapporteringstools.

Wenk: Afhankelijk van de studierichting kan je inzetten op het selecteren van gepaste beelden in functie van de tekst.

Wenk: Het is zinvol om de leerlingen vertrouwd te maken met de mogelijkheden en valkuilen van actuele technologische ontwikkelingen zoals artificiële intelligentie en ondersteunende taalprogramma's of -software.

Wenk: Je kan leerlingen leren hoe ze artificiële intelligentie doelgericht kunnen inzetten. Met behulp van een communicatiemodel kan je hen bijvoorbeeld laten oefenen in het formuleren en bijsturen van prompts om de resultaten nauwkeuriger of relevanter te maken.

5 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

Een leslokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

6 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom

Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreeren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	4
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	6
2.1	Beginsituatie	6
2.2	Plaats in de lessentabel.....	7
3	Pedagogisch-didactische duiding	7
3.1	Communicatie en interactie en het vormingsconcept.....	7
3.2	Krachtlijnen	7
3.3	Opbouw.....	7
3.4	Beginsituatie	8
3.5	Aandachtspunten.....	8
3.6	Leerplanpagina.....	9
4	Leerplandoelen	10
4.1	De professionele relatie	10
4.2	Observeren en reflecteren.....	11
4.3	Verbindend interageren.....	12
4.4	Redactionele vaardigheden	14
5	Basisuitrusting	15
5.1	Infrastructuur	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6	Glossarium.....	15